

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди
Кафедра філософії
Інститут вищої освіти НАПН України
Польське Товариство філософської педагогіки
імені Броніслава Ф. Трентовського (ТРФ)

*Під знаком Григорія Сковороди:
зоряний час української культури*

МАТЕРІАЛИ
V Міжнародної науково-практичної конференції
«ПОЛІЛОГ КУЛЬТУР:
СКОВОРОДА, ГОГОЛЬ, ГЕТЕ»

6–7 грудня 2019 року

Харків
ХНПУ – 2020

Редакційна колегія:

М.Д. Култаєва – д-р філософ. наук, проф., зав. каф. філософії, головний редактор, Україна;

Н.В. Радіонова – д-р філософ. наук, проф. заступник головного редактора, Україна;

С.В.Бережна – д-р філос. наук, проф., Україна;

Бертелсен Дейл – д-р філософії, професор Блумбергського університету, США;

Гулда Мечислав – д-р соціологічних наук, професор Гданського університету, Польща;

І.Д. Денисенко – д-р філософ. наук, проф., Україна;

О.О.Дольська – д-р філософ. наук, проф., Україна;

І.О. Радіонова – д-р філософ. наук, проф., Україна;

О.В. Садоха – д-р філософ. наук, проф., Україна;

М.В.Триняк – д-р філос.наук, проф., Україна;

О.М. Роговський – д-р філос., наук, проф., Україна;

К. Штадлер – д-р філос. наук, професор Віденського Інституту права, Австрія.

Затверджено Вченою радою

Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди

Протокол №9 від 24 лютого 2020 року

«ПОЛІЛОГ КУЛЬТУР: СКОВОРОДА, ГОГОЛЬ, ГЕТЕ»: Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (6–7 грудня 2019 року.) /Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. – Харків: ХНПУ, 2020. – 92 с.

Збірник містить матеріали доповідей з питань філософії, світоглядної культури, життєтворчості та актуальних проблем освіти і виховання у сучасних соціокультурних контекстах.

Збірник розраховано на наукових та практичних працівників у галузі освіти, викладачів вищої та середньої школи, докторантів, аспірантів, магістрів та студентів вищих навчальних закладів.

формуваннями Національної гвардії України. Разом з тим, варто пам'ятати, що лише у разі дотримання норм етичної поведінки, співпраця військових з цивільним середовищем може стати успішною.

ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОГО ВИХОВАННЯ І ТВОРЧІСТЬ М. ГОГОЛЯ

А.С. Доля, м. Харків

Сьогодні з сумом приходиться констатувати той факт, що розвиток економічної свідомості пересічних українців хронічно відстає від суспільної реальності. Зокрема це знаходить прояв у низькій культурі домогосподарювання, неощадливості та кредитній заборгованості населення тощо. Безперечно, усі ці проблеми для свого розв'язання потребують комплексного підходу, але організація економічної освіти різних груп населення, економічне виховання є вагомим важелем впливу на подолання патерналістських настроїв, бідності та марнотратства, особливо серед молоді.

При розробці стратегії формування культури споживання слід враховувати як культурно-історичні передумови, так і різноманітні приклади життєтворчості. У цьому сенсі літературна творчість М.В. Гоголя має безліч прикладів економічного виховання. Пригадаємо хоча б всім відомий ще зі шкільної програми твір «Шинель».

Зауважу, що оскільки виховання як таке спрямоване на зменшення ризиків будь-яких антигуманних світоглядних імперативів, практик саморуйнації людини, то шкільна економічна освіта та виховання орієнтовані, поміж іншим, на формування у підростаючого покоління соціальної зрілості, достатньої для забезпечення автономності особистості, її самостійності у вирішенні особистісно значущих проблем, а також сприяють розвитку

світоглядної культури. Важливе місце тому займає й культура споживання, бо з точки зору людини вона є частиною її світоглядної культури, а з точки зору економічного знання – одним з видів взаємозв'язку, та й соціалізація сучасної людини все більше реалізовується через споживчу культуру та практики споживання. Чи не стануть у нагоді гоголівські рядки:

«Акакій Акакійович мав звичку з кожного витраченого карбованця відкладати по шажку в невеличку скриньку, замкнену на ключ, з прорізаною зверху дірочкою, щоб кидати туди гроші. Наприкінці кожного півріччя він ревізував заощаджену мідну суму й заміняв її на дрібне срібло. Так робив він з давніх-давен, і таким способом за кілька років зібралось грошей більше ніж сорок карбованців...» [1, с. 7].

Сучасне споживання не є апріорі заданою і вродженою діяльністю і вимагає формування відповідної «споживацької компетенції». Це актуалізує значення економічних знань та економічного виховання, адекватного формування економічних уявлень у дітей, оволодіння навичками раціонального споживання, навичками захисту від маніпулятивних впливів виробників, а відтак створення спеціальних навчальних програм. Для М. Атерон та Дж. Велс ця програма економічної освіти орієнтована на формування спеціалізованої споживацької освіти, що містить як аналіз індивідуального, так і соціального рівня споживання. На їхню думку це забезпечить суспільство освіченими споживачами, що уже саме по собі здатне гармонізувати соціоекономічну систему [2, с. 127–131]. Висловлючі схожі думки, Г. Вісведе, стверджує, що спеціальні програми повинні акцентувати увагу на тому, які базові цінності, норми та установки пропонуються в сім'ї (адже, батьки визначають інструментальний аспект поведінки споживача), на формування лояльності до продуктів, а також на конструювання персональної ідентичності референтних персон та груп [3, с. 23–72].

Отже, економічні знання покликані сформувати уявлення про «достатній, розумний рівень» споживання, його істину природу і призначення, що має в результаті призвести до раціоналізації споживання, усвідомленню людиною

навколишнього світу речей і духовних цінностей, вмінню порівнювати бажання зі своїм трудовим внеском, з фінансовими можливостями сім'ї, розуміння якості споживання, знанню, що споживати і для чого споживати. Адже, у рамках економічного підходу споживання пов'язане з вивченням структури попиту населення, їх витрат в залежності від рівня доходів; у маркетингу – з вивченням факторів, що впливають на покупку, а відтак формуванням знань необхідних для зниження ризиків рекламної маніпуляції тощо. Як приклад рекламної маніпуляції приходить на думку сюжет славнозвісної «Шинелі». М.Гоголь, змальовуючи модель життєтворчості Акакія Акакієвича, пише: «Так проходило мирне життя людини, що, з чотирмастами плати, уміла бути задоволеною з своєї долі, і дійшло б, можливо, до глибокої старості, якби не було різних бід, розсипаних на життєвій дорозі...аби не .... сильний ворог усіх тих, хто дістає чотириста карбованців на рік платні чи близько того» [1, с. 7]. Микола Гоголь виразно й надзвичайно майстерно описує як шинель із одного із предметів гардеробу перетворюється на об'єкт пристрасних жадань, затьмарює розум бідного Акакія Акакієвича, підпорядковуючи собі все його життя.

Хочу наголосити, що формування культури споживання починається з раннього дитинства та охоплює усе життя. Воно є наскрізним елементом навчальних програм, а відповідно може здійснюватися засобами прихованого навчального плану. У процесі засвоєння економічних знань і категорій вивчається не лише об'єкт, а перш за все власне я, власний світ, власна життєва позиція, у тому числі те, що стосується процесу споживання. В основі цих процесів закладена суспільна легітимація потреб, а в якості основних механізмів виступають: маркетингові комунікації, масова культура, система освіти, наука, релігія, сім'я, право. Відповідно, ефектами споживчої соціалізації є: споживацька соціалізованість (соціальні детермінанти споживання стають домінуючими), формування споживацької компетентності та споживацької свідомості як складових частин економічних уявлень та економічної свідомості; легітимація потреб; легітимація конкретних способів їх задоволення; формування споживацької компетенції та споживацької адаптованості;

стилізація, технологізація та ритуалізація споживання; досягнення споживацької ідентичності; інтеріоризація культури споживання. Таким чином, економічні знання, сприяють формуванню споживацької свідомості, одним з джерел якої є споживацька соціалізація.

Література

1. Гоголь М.
2. Atherton M. Consumer Education: Learning for Life / M. Atherton, J. Wells // Consumer Policy Review. – 1998. – Vol. 8 (4). – P. 127 – 131. Ausländer Michael Stephan. Wirtschaft. Grundthemen Philosophie. – Berlin: Verlag de Gruyten, 2013. – 224 S.
3. Wiswede, G. Konsumsoziologie – eine vergessene Disziplin / G. Wiswede // Rosenkranz, D. Konsum. Soziologische, ökonomische und psychologische Perspektiven. Opladen : Leske : Budrich, 2000. S. 23–72.

ТВОРЧА СПАДЩИНА ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ: ФІЛОСОФСЬКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ КОНТЕКСТ

С.Г. Пилипенко, м. Харків

Криза освіти постає тією проблемою, що змушує об'єднатися філософів, педагогів, публіцистів, громадських діячів, представників наукової еліти й закликає до компетентного дискурсу в сучасних реаліях. Дослідники наголошують, ця криза – глобальне явище у світі, що набуває нової конфігурації під впливом новітніх технологій. Так, на думку В. Шамрай, «на наших очах виникає, народжується світ», де «вічному покликанню просто не залишається місця» [6, с. 90].

Із часів маєвтики взаємозв'язок освіти і суспільства є амбівалентним: освіта намагається відповідати на запити суспільства для збереження його